

Marek Bielecki

Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie

ORCID: 0000-0003-3880-017X

ma.bielecki@akademia.mil.pl

Glosa do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z 14 czerwca 2018 r. II SA/Sz 462/18

Uwagi wstępne

Głosowane orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (dalej WSA) w Szczecinie wpisuje się w serię judykatów dotyczących relacji między wolnością sumienia i religii a wykonywaniem świadczeń na rzecz obrony¹. Niemal wszystkie ze wskazanych wyroków dotyczą członków związku wyznaniowego świadkowie Jehowy w Polsce, którzy notorycznie odmawiają wykonywania wymienionych zadań ze względów na istniejący konflikt sumienia. Dzieje się tak dlatego, że w ich mniemaniu świadczenia, do jakich zostają przeznaczeni, powiązane są z szeroko rozumianymi celami militarnymi, co powoduje ich sprzeciw.

Świadkowie Jehowy są trzecim pod względem liczebności związkiem wyznaniowym w Polsce. W naszym kraju obecnie są od momentu odzyskania niepodległości, początkowo jako Badacze Pisma, by z czasem przekształcić się w odrębny podmiot. Aktualna nazwa związku – świadkowie Jehowy w Polsce – funkcjonuje od 13 maja 2014 r., czyli od czasu przyjęcia przez nich nowego statutu². Negatywny stosunek przedstawicieli tejże konfesji do służby z bronią w rękę obecny jest w ich doktrynie od 1939 r., kiedy to została ogłoszona ich całkowita neutralność. Warto jednakże zauważyć, że podczas I wojny światowej świadkowie Jehowy bez przeszkód mogli służyć w wojsku

¹ Zob. m.in. wyrok WSA w Łodzi z 7 listopada 2008 r. III Sa/Ld 517/08, LEX nr 541771; wyrok WSA we Wrocławiu z 30 stycznia 2018 r. IV Sa/Wr 455/17, LEX 2620340; wyrok WSA w Szczecinie z 19 grudnia 2018 r. II SA/Sz 799/19, LEX nr 2767989; wyrok WSA w Szczecinie z 24 lipca 2019 r. II SA/Sz 251/19, LEX nr 2755109.

² Załącznik do decyzji Ministra Administracji i Cyfryzacji z 13 maja 2014 r. (DWRMNiE-WROA.6123.1.2014).

i używać broni. Jeszcze do 1983 r., pozwalano im na podejmowanie pracy z bronią w ręku, natomiast nie zezwalano na służbę w wojsku³. W Polsce za odmowę służby wojskowej powszechnie orzekana była kara pozbawienia wolności⁴. Tak było do 1988 r., kiedy Urząd do Spraw Wyznań poinformował wojskowe komendy uzupełnień w całym kraju, że doktryna świadków Jehowy nie zezwala na odbywanie służby wojskowej ani na jakikolwiek związek z organizacjami typu militarne⁵. Możliwość odbycia zastępczej służby wojskowej, inspirowanej przesłankami religijnymi, stał się kategorią normatywną w momencie uchwalenia ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 17 maja 1989 r.⁶ Zgodnie z treścią art. 3 ust. 3, ze względu na przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne, obywatele mogli występować o skierowanie ich do służby zastępczej na zasadach i w trybie określonym w ustawie o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej⁷. Z kolei 28 listopada 2003 r. została uchwalona ustawa o służbie zastępczej, określająca zasady przeznaczenia do tejże służby, kierowania do jej odbycia, a także sposób jej odbywania⁸.

Aktualne stanowisko doktrynalne świadków Jehowy nie wyklucza odbywania przez członków związku tzw. służby zastępczej. Do form jej pełnienia należą m.in. kopanie studni, budowanie dróg, sprząatanie ulic, szkół lub szpitali. Warunkiem jest, by dane świadczenie miało na celu dobro społeczne, nie było związane z religią fałszywą oraz w żaden sposób nie obarczało sumienia świadka Jehowy⁹. Ponadto ciągle podkreśla się neutralność związku w sprawach politycznych, z jednoczesnym podporządkowywaniem się władzom państwowym¹⁰.

Statut z 13 maja 2014 r. wprowadził istotne zmiany zarówno w statusie prawnym całego związku świadkowie Jehowy w Polsce, jak również jego poszczególnych członków. Z uwagi na to, że odgrywają one kluczową rolę w analizowanym przypadku, zostaną omówione w dalszej części glosy.

Ponadto należy również pokreślić, że na ocenę niniejszego orzeczenia w głównej mierze wpływ mają kwestie związane z przynależnością skarżące-

³ W. Bednarski, S. Matusiak, *Zmienne nauki Świadców Jehowy. Najważniejsze zmiany w doktrynie Towarzystwa Strażnica w latach 1879–2011*, Warszawa 2012, s. 228.

⁴ M. Bielecki, *Odmowa pełnienia służby wojskowej przez Świadców Jehowy jako realizacja klauzuli sumienia. Uwarunkowania prawno-historyczne*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2016, nr 19, s. 107–128.

⁵ R. Michałak, *Polityka wyznaniowa państwa polskiego wobec mniejszości religijnych w latach 1945–1989*, Zielona Góra, 2014, s. 148.

⁶ T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1153.

⁷ Szerzej: M. Bielecki, op. cit., s. 113–114.

⁸ Ustawa z 28 listopada 2003 r. o służbie zastępczej (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 885).

⁹ *Splątanie cesarowi tego, co należy do cesarza. Strażnica Zwiastująca Królestwo Jehowy 1996*, <https://wol.jw.org/pl/wol/d/r12/lp-p/1996332#h=21:0-27:658> (data dostępu: 31.03.2020).

¹⁰ *Neutralność polityczna*, <https://www.jw.org/pl/wiadomosci/sytuacja-prawna> (data dostępu: 31.03.2020).

go do związku wyznaniowego świadkowie Jehowy w Polsce i rodzące się w związku z tym dylematy, dotyczące korzystania przez niego z konstytucyjnej wolności sumienia i religii. Dlatego też to na tych zagadnieniach zostanie skoncentrowana uwaga. Oczywiście będą zasygnalizowane pozostałe okoliczności podnoszone zarówno w odwołaniu się od decyzji organu pierwszej instancji, jak również w skardze do WSA w Szczecinie. Należy zaznaczyć, że w ocenie sporządzającej niniejszą glosę, zostały one dobrze zinterpretowane przez organ pierwsze oraz drugiej instancji, jak również WSA w Szczecinie.

Stan faktyczny sprawy

Na podstawie wniosku Wojskowego Komendanta Uzuppełnień w S., wójt gminy D. wydał decyzję, na mocy której samochód osobowo-ciężarowy, będący w posiadaniu T. Z. (skarżący)¹¹, został przeznaczony do oddania w używanie na rzecz 12. Grupy Zabezpieczenia Medycznego. Zgodnie z treścią rozstrzygnięcia, w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny, przedmiot ten winien być dostarczony do Jednostki Wojskowej nr xxx w S., do chwili ustania potrzeby jego używania. Podstawą prawną do wydania powyższej decyzji były art. 208 ust. 1 i art. 210 ust. 1 i 5 ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (dalej u.p.o.)¹². W odwołaniu od decyzji, skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 53 ust. 1 Konstytucji¹³, w związku z art. 1 i art. 12 ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia¹⁴. W jego opinii, organ pierwszej instancji pominął ww. przepisy i nie wziął pod uwagę, że jako świadek Jehowy jest zobowiązany do powstrzymywania się od jakichkolwiek świadczeń na cele wojskowe. T. Z. w odwołaniu podniósł także kwestie naruszenia dyspozycji wyrażonej w § 12 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (dalej r.ś.r.)¹⁵, polegające na niewzięciu pod uwagę, że przedmiotowy pojazd jest samochodem firmowym i jest używany na terenie S., S. i Ś., zatem organem właściwym do wydania ewentualnej decyzji nie jest wójt gminy D. Ponadto w odwołaniu został sformułowany zarzut naruszenia przepisów kodeksu postępowania

¹¹ W postępowaniu odwoławczym przed organem drugiej instancji wskazany podmiot posiada status „odwołującego”.

¹² Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1541).

¹³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).

¹⁴ Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1153).

¹⁵ Rozporządzenia Rady Ministrów z 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz.U. Nr 181, poz. 1872 ze zm.).

administracyjnego (dalej k.p.a.), tj. art. 7, 8, 9, 10, 11, 77 § 1, 80 i 107 § 3 k.p.a.¹⁶, polegający na wskazaniu w sentencji decyzji, że dotyczy ona świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (skreślono zwrot „w czasie pokoju”), podczas gdy w podstawie prawnej decyzji powołano się na przepisy dotyczące świadczeń rzeczowych w czasie pokoju. Miała również zostać naruszona norma określona w art. 40 § 2 k.p.a. poprzez fakt bezpośredniego doręczenia decyzji T. Z. w sytuacji, gdy w aktach sprawy znajdowało się pełnomocnictwo z 19 września 2017 r. dla adwokata P. Z. Według T. Z. organ pierwszej instancji naruszył również art. 208 u.p.o. w zw. z § 11 ust. 2 r.ś.r. przez nałożenie na osobę fizyczną obowiązku świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju, podczas gdy prawidłowa wykładnia ww. przepisów powinna prowadzić do wniosku, że osoby fizyczne są ostatnią kategorią osób zobowiązanych do takich świadczeń. Ponadto organ wydający decyzję, powinien mieć na względzie równomierne obciążenie obowiązkiem świadczenia wszystkich posiadaczy zamieszkujących lub mających siedzibę na obszarze danej gminy, a z uzasadnienia decyzji nie wynika, by przesłanka ta została uwzględniona.

Wojewoda w wydanej decyzji utrzymał w mocy rozstrzygnięcie pierwszej instancji, nie dopatrując się naruszenia przepisów prawa. Co istotne, T.Z. do odwołania dołączył zaświadczenie, które – w jego mniemaniu – miało potwierdzić, że w związku wyznaniowym świadków Jehowy pełni on funkcję osoby duchownej. W dokumencie tym stwierdzono, że T.Z. służy jako sługa pomocniczy (diakonos), a w związku z prawem wewnętrznym związku „podstawą do mianowania nie jest wymagane kształcenie w jakiegokolwiek instytucji edukacyjnej”. Wojewoda, analizując treść zaświadczenia, stwierdził, że w żadnym razie jego treść nie potwierdza, by odwołujący się był osobą pełniącą funkcję duchownego.

W skardze na decyzję wojewody do WSA w Szczecinie reprezentowany przez pełnomocnika skarżący powielił w większości zarzuty zaprezentowane w odwołaniu i wniósł o uchylenie zaskarżonej decyzji oraz decyzji organu pierwszej instancji. Ponadto skarżący wniósł o dopuszczenie dowodów z jego przesłuchania w charakterze strony oraz dokumentów załączonych do odwołania. T. Z. podkreślił również, że nie może zaakceptować sytuacji, w której nakłada się na niego świadczenia sprzeczne z jego wyznaniem. W opinii skarżącego, każdy świadek Jehowy ma prawo w takiej samej mierze jak członkowie innych wyznań do tego, by zwolniono go z obowiązków, których nie można pogodzić z nadrzędnymi dla niego powinnościami religijnymi. Ponadto skarżący podniósł fakt, że art. 12 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania nakazuje określenie „duchowni” oraz „osoby zakonne kościołów i innych związków wyznaniowych” odnosić do wszystkich aktywnych

¹⁶ Ustawa z 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 256).

członków społeczności świadków Jehowy, gdyż w strukturach tej religii nie funkcjonują duchowni czy osoby zakonne. Przyjęcie odmiennego stanowiska, w opinii T.Z., prowadziłoby do sytuacji, w której gwarancje dotyczące wolności sumienia i wyznania nie miałyby realnego i wymiernego charakteru i obejmowałyby tylko wyznania, w których strukturze organizacyjnej przyjęta została terminologia określona wprost w art. 12 tej ustawy. Ponadto skarżący zauważył, że zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (orzeczenia: Bayatyan przeciw Armenii nr 23459/03, świadkowie Jehowy w Moskwie przeciw Rosji nr 302/02, Stefanow przeciw Bułgarii nr 32438/96) państwo powinno zapewnić osobom odmawiającym służby wojskowej w jakiegokolwiek formie, ze względu na sumienie i wyznanie, możliwość służenia społeczeństwu w inny sposób, zgodnie z sumieniem i wyznaniem takiej osoby.

Rozstrzygnięcie i jego ocena

Jak już wskazano we wcześniejszych fragmentach niniejszego opracowania, w opinii głosującego niniejsze orzeczenie, pewne uwagi, mające jedynie charakter komentarza i uzupełnienia do wyводу WSA, mogą rodzić się w związku z kwestiami dotyczącymi wolności sumienia i religii w kontekście statusu, jaki skarżący pełnił w związku wyznaniowym świadkowie Jehowy w Polsce.

Oceniając rozstrzygnięcie WSA co do kwestii podniesionej przez skarżącego, że w związku wyznaniowym świadkowie Jehowy w Polsce nie istnieje stan duchowny oraz stan zakonny i w związku z tym wszystkich aktywnych członków związku należy traktować jak osoby duchowne, należy podkreślić, co następuje.

Po pierwsze, wbrew twierdzeniom skarżącego, WSA słusznie zauważył, że od momentu przyjęcia przez związek wyznaniowy nowego statutu 13 maja 2014 r. **stan duchowny funkcjonuje, o czym świadczą przywołane fragmenty dokumentu** [podkreślenie autora]. Zgodnie bowiem z art. 51 statutu, „ilekroć przepisy prawa państwowego mówią na temat osób duchownych oraz osób zakonnych, ustanowionych według przepisów prawa wewnętrznego kościołów i innych związków wyznaniowych, należy przez to rozumieć osoby sprawujące w Związku urzędy duchowe w rozumieniu niniejszego Statutu”. Według zaś art. 52 statutu, ustanawia się następujące urzędy duchowe:

- 1) członek wspólnoty,
- 2) starszy.

Jak wynika z art. 44–48 wtatutu, przez Wspólnotę należy rozumieć Wspólnotę Specjalnych Sług Pełnoczasowych Świadców Jehowy Polska, któ-

ra stanowi jednostkę organizacyjną, wspierającą Komitet Oddziału i inne jednostki organizacyjne Związku w realizacji celów statutowych (art. 44). Siedzibą Wspólnoty jest Nadarzyn (koło Warszawy), członkowie wspólnoty są powoływani i odwoływani przez ciało kierownicze (art. 46), zaś Wspólnota ma charakter zakonny (art. 47). Członkostwo we Wspólnocie jest urzędem duchowym (art. 48).

Słusznie więc konkluduje WSA, że przywołane wyżej regulacje określają, kto – w rozumieniu przywołanego statutu – może być uznany za osobą duchowną albo osobę zakonną (zgodnie z przepisami prawa państwowego, które posługują się tymi określeniami).

Prawidłowo zauważył WSA, że z przedłożonego przez skarżącego zaświadczenia z 5 listopada 2017 r., podpisanego przez koordynatora grona starszych i sekretarza Zboru Pasewalk – Polnisch nie wynika, aby skarżący był powołany przez Ciało Kierownicze na członka Wspólnoty Specjalnych Sług Pełnoczasowych Świadków Jehowy Polska. Jako sługa pomocniczy (diákonos) nie sprawuje zatem w związku wyznaniowym świadkowie Jehowy w Polsce urzędu duchowego w rozumieniu art. 51 i art. 52 statutu świadków Jehowy w Polsce. Należy zauważyć, że statut z 2014 r. wprowadził definicję prawa wewnętrznego. Zgodnie z treścią dokumentu, „prawo wewnętrzne obejmuje nauki biblijne, procedury postępowania przyjęte przez Ciało Kierownicze, wytyczne przekazywane przez Ciało Kierownicze lub jego przedstawicieli, zawarte w listach, publikacjach oraz przekazywane ustnie, oraz wytyczne Komitetu Oddziału wydane w ramach powierzonych kompetencji” (p. 4 wstęp). Zakres prawa wewnętrznego został określony bardzo szeroko i stwarza pewne problemy interpretacyjne¹⁷. Możliwość określenia przez dany związek wyznaniowy, co należy do jego prawa wewnętrznego, wynika bowiem z konstytucyjnej zasady autonomii i niezależności art. 25 ust.3. Ponadto Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z 14 grudnia 2009 r. K 55/07 uznał, że „zasada poszanowania autonomii i wzajemnej niezależności oznacza, m.in. prawo wspólnot religijnych do samodzielnego decydowania o swoich sprawach wewnętrznych, w szczególności określania treści swojej wiary, struktur organizacyjnych oraz obsadzania stanowisk kościelnych”¹⁸.

Wiele wskazówek Ciała Kierowniczego czy Komitetów Oddziałów, można odnaleźć w cyklicznych publikacjach świadków Jehowy. Najbardziej popularne, rozpowszechniane w ponad 230 krajach, w nakładach przekraczających 40 milionów egzemplarzy, to „Strażnica” i „Przebudźcie się”¹⁹. Ponadto

¹⁷ Szerzej na ten temat: M. Bielecki, *Status osoby duchownej w związku wyznaniowym*, „Świadkowie Jehowy w Polsce, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2018, nr 21, s. 123–140.

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 14 grudnia 2009 r. K 55/07, OTK-A z 2009 r., nr 11, poz. 167.

¹⁹ *Strażnica – czasopismo niemające sobie równych*, <https://www.jw.org/pl/%C5%9Bwiadkowie-jehowy/dzialalnosc/dzia%C5%82alno%C5%9B%C4%87-wydawnicza/czasopisma-stra%C5%BCnica-przebud%C5%BAcie-si%C4%99/> (data dostępu: 7.04.2020).

podobną rolę pełni oficjalny portal internetowy związku wyznaniowego <http://jw.org/pl>. Zgodnie ze statutem, wskazania zawarte we wskazanych periodykach należy traktować jako prawo wewnętrzne i w świetle ustanowionych tam reguł dokonać interpretacji glosowanego judykatu.

Zgodnie z informacjami zamieszczonymi na wspomnianym portalu, „Ciało Kierownicze Świadków Jehowy wprowadziło zmianę w sposobie mianowania starszych i sług pomocniczych. Począwszy od 1 września 2014 r., proces ten przebiega następująco: Każdy nadzorca obwodu starannie analizuje zalecenia ze swego obwodu. W trakcie wizyty w danym zborze stara się poznać kandydatów do zamianowania, w miarę możliwości współpracując z nimi w służbie kaznodziejskiej. Po omówieniu zaleceń z miejscowym grotnem starszych **nadzorca obwodu mianuje starszych i sług pomocniczych w danym zborze** [podkreślenie autora]”²⁰.

Należy się również odnieść do stwierdzenia WSA, który powołał się na regulacje statutowe, że sługa pomocniczy nie jest członkiem Wspólnoty Specjalnych Sług Pełnoczasowych. W szerokim prawie wewnętrznym związku można odnaleźć pewne wskazówki doprecyzowujące zakres podmiotów, tworzących Wspólnotę „Strażnica” (do studium) z 17 kwietnia 2017 r. informuje, że Ogólnoswiatowa Wspólnota Specjalnych Sług Pełnoczasowych Świadków Jehowy liczy obecnie około 67 000 członków. Część z nich pracuje w Betel, a inni usługują na budowach teokratycznych jako nadzorcy obwodów, wykładowcy terenowi, pionierzy specjalni, misjonarze czy Słudzy Sal Zgromadzeń lub ośrodków szkoleń biblijnych²¹. Katalog ten doprecyzowuje inna publikacja, według której służbę pełnoczasową pełnią obecnie: pionierzy stali, pionierzy specjalni, nadzorcy obwodów, członkowie rodziny Betel, misjonarze, słudzy i ochotnicy międzynarodowi, słudzy na budowach Sal Królestwa²². Stanowisko WSA w Szczecinie koresponduje również z wcześniejszymi judykataми sądów administracyjnych odnoszących się do dookreślenia kategorii osób duchownych. Były one wydane co prawda przed przyjęciem statutu z 2014 r., jednakże warto przytoczyć ich brzmienie. Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z 6 maja 1992 r. stwierdził, że „(...) uznanie określonej osoby za duchownego wymaga wnikliwego zapoznania się z zasadami funkcjonowania kościoła lub związku wyznaniowego, one bowiem – w powiązaniu z całokształtem okoliczności konkretnego wypadku – pozwolą na stwierdzenie czy osoba taka powołana została do organizowania i sprawowania kultu religijnego. Duchownym jest osoba należąca do Kościoła Katolickiego lub innego

²⁰ *Jak w poszczególnych zborach są mianowani starsi i słudzy pomocniczy?*, <https://www.jw.org/pl/biblioteka/czasopisma/w20141115/pytania-czytelnik%C3%B3w/> (dostęp: 07.04.2020).

²¹ <https://wol.jw.org/pl/wol/d/r12/lp-p/2017365#h=30:0-30:322> (data dostępu: 07.09.2020).

²² *Pamiętajmy o sługach pełnoczasowych*, „Strażnica” (wydanie do studium, wrzesień 2014 r., <https://www.jw.org/pl/publikacje/czasopisma/w20140915/pami%C4%99tajmy-o--s%C5%82ugach-pe%C5%82noczasowych/> (data dostępu: 7.04.2020).

Kościółu albo związku wyznaniowego, która wyróżnia się spośród ogółu wyznawców danej religii tym, że powołana została do stałego organizowania i sprawowania kultu religijnego. W związku z tym za duchownego nie może być uznany każdy członek Towarzystwa Biblijnego i Traktatowego – Zarejestrowany Związek Wyznania Świadków Jehowy w Polsce – lecz tylko ten, który odpowiada powyższym kryteriom”²³. Z kolei w orzeczeniu z 19 września 2000 r., Naczelny Sąd Administracyjny podkreślił, że nie kwestionując uprawnień danego kościoła bądź związku wyznaniowego do wypełniania jego funkcji religijnych przez ustanawianie duchownych według ustanowionych przez siebie przepisów prawa wewnętrznego, prawo to musi zachować rangę przepisów prawa statutowego kościoła. Wynika to wyraźnie z treści art. 32 ust. 2 pkt 9 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Samo zaś oświadczenie przedstawicieli danego kościoła nie jest wystarczające, aby daną osobę uznać za duchownego²⁴. Pierwsze z orzeczeń wskazuje na charakter czynności, które dana osoba powinna wypełniać w związku wyznaniowym, aby mogła być uznana za duchownego, drugie zaś, określa warunki formalne jakie winny spełniać regulacje wewnętrzne.

Za poprawne należy również uznać stanowisko WSA, który odniósł się do twierdzeń skarżącego, że doktryna związku wyznaniowego, którego jest reprezentantem, nakazuje mu powstrzymywanie się od jakichkolwiek świadczeń na cele wojskowe, a w związku z tym nie może spełnić nałożonego na niego obowiązku. Słusznie bowiem zauważa WSA, że nałożony na T.Z. obowiązek dotyczy realizacji świadczenia o charakterze rzeczowym, nie zaś osobistym. Ponadto, jak dalej twierdzi WSA, z zaskarżonej decyzji nie wynika, aby realizacja obowiązku polegająca na dostarczeniu pojazdu we wskazane miejsce i w określonym czasie na wypadek mobilizacji albo na wypadek wojny, musiała być wykonana przez skarżącego osobiście.

Oceniając glosowany wyrok WSA w Szczecinie, za poprawne należy uznać sformułowane w nim rozstrzygnięcie. Ponadto z uznaniem należy odnotować fakt sięgnięcia do norm prawa wewnętrznego związku wyznaniowego świadkowie Jehowy w Polsce. Świadczy to o poszanowaniu przez sąd konstytucyjnej zasady autonomii kościołów i innych związków wyznaniowych.

Wykaz literatury

Bednarski W., Matusiak S., *Zmienne nauki Świadków Jehowy. Najważniejsze zmiany w doktrynie Towarzystwa Strażnica w latach 1879–2011*, Warszawa 2012.

²³ Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 6 maja 1992 r. I KZP 1/92, OSNKW z 1992 r., z. 7–8, poz. 46.

²⁴ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 19 września 2000 r. III SA 1411/00, LEX nr 47198.

- Bielecki M., *Odmowa pełnienia służby wojskowej przez Świadków Jehowy jako realizacja klauzuli sumienia. Uwarunkowania prawno-historyczne*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2016, nr 19.
- Bielecki M., *Status osoby duchownej w związku wyznaniowym Świadkowie Jehowy w Polsce*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2018, nr 21.
- Jak w poszczególnych zborach są mianowani starsi i studzy pomocniczy?*, <https://www.jw.org/pl/biblioteka/czasopisma/w20141115/pytania-czytelnik%C3%B3w/>.
- Michalak R., *Polityka wyznaniowa państwa polskiego wobec mniejszości religijnych w latach 1945–1989*, Zielona Góra, 2014.
- Neutralność polityczna*, <https://www.jw.org/pl/wiadomosci/sytuacja-prawna>.
- Pamiętajmy o sługach pełno czasowych*, „Strażnica” (wydanie do studium), wrzesień 2014 r., <https://www.jw.org/pl/publikacje/czasopisma/w20140915/pami%C4%99tajmy-o-s%C5%82ugach-pe%C5%82noczasowych/>.
- Splatanie cesarzowi tego, co należy do cesarza. Strażnica Zwiastująca Królestwo Jehowy 1996*, <https://wol.jw.org/pl/wol/d/r12/lp-p/1996332#h=21:0-27:658>.
- Strażnica – czasopismo niemające sobie równych*, <https://www.jw.org/pl/%C5%Bwiadkowiejehowy/dzialalnosc/dzia%C5%82alno%C5%9B%C4%87-wydawnicza/czasopisma-stra%C5%BCnica-przebud%C5%BAcie-si%C4%99/>.

Summary

Gloss on the judgment of the Administrative Court in Szczecin of June 14, 2018, II SA/Sz 462/18

Key words: freedom of conscience and religion, military service, Jehovah's Witnesses.

The subject matter of the present gloss is the judgment of the Administrative Court in Szczecin from June 14th 2018 II SA/Sz 462/18. The analysed judgment is a part of a series of issues regarding the relationships between the freedom of conscience and religion along with the work for military service. The author analyzes the verdict referring to the members of the religious association of Jehovah's Witnesses in Poland, who constantly refuse to perform tasks for military entities due to the existing conflict of conscience. It is supported by the Jehovah's Witnesses' opinion that the obligations to which they are intended are associated with widely comprehended military objectives, which causes their objection. The author fully approves the assessed judgment, appreciating the professionalism of the Provincial Administrative Court in Szczecin.